

Finansal Kriz ve Maliye Politikası: Avrupa Birliği'ne Üye Balkan Ülkeleri Üzerine Bir Değerlendirme*

Özet

Bu çalışmanın amacı Avrupa Birliği'ne üye Balkan ülkelerinin kriz sonrasında maliye politikalarının ekonomik ve toplumsal sonuçlarını incelemektir. ABD'de 2008 yılında patlak veren küresel kriz, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeleri derinden etkilemiştir. Krizin etkilerini ortadan kaldırmak ya da hafifletmek için günümüze kadar farklı politikalar gündeme gelmiştir. Bu bağlamda, ilk olarak kurtarma ve mali canlandırma paketleri uygulanmıştır. 2010 yılından sonra artan kamu borçları ve bütçe açıkları nedeniyle canlandırma paketlerinin yerini kemer sıkma politikaları almıştır. Maliye politikası ekonomik faaliyetleri desteklemek yerine borçların azaltılmasına odaklanmıştır. Çalışmada kamu harcaması, kamu borcu ve işsizlik oranı temel göstergeler olarak kullanılmakta ve maliye politikasının etkileri ülkeler arasında karşılaştırılmaktadır. Sonuçlar krizin finansal sektörden kaynaklanmasına karşın krizin yükünün kamu kesimine aktarıldığını göstermektedir. Birçok ülke ekonomisi artan kamu açıkları ve kamu borçları nedeniyle kamu sektörü kurtarılan finansal sektöre bağımlı hale gelmiştir. Kriz sonrasında maliye politikaları Avrupa Birliğine üye Balkan ülkelerinde önemli ekonomik ve toplumsal maliyetlere yol açmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Maliye Politikası, Finansal Kriz, Mali Disiplin, Mali Tuzak, AB Üyesi Balkan Ülkeleri*

Financial Crisis and Fiscal Policy: An Assessment of Member States of the European Union in the Balkans

Abstract

The objective of this paper is to study the economic and social results of the post-crisis fiscal policies concerning the Balkan States that are members of the European Union. The financial global crisis which hit first the US in 2008, had a deep impact on both developed and developing countries. Until today different policies have been put on the agenda in order to eliminate or alleviate the impact of the crisis. In this context, bailout and stimulus packages were firstly implemented. Stimulus packages were replaced by austerity policies because of the increasing public debt and budget deficit after 2010. Fiscal policy focused on reducing debts instead of supporting economic activities. In this study, public expenditure, public debt, public deficit and unemployment rate are used as main economic indicators and the effects of fiscal policy are compared using panel data. The results show that although the crisis emerged from the financial sector, burden of crisis was transferred to the public sector. On account of increasing deficit and debt burden, the economy of many countries have become dependent on financial sector that was rescued before. After the crisis, fiscal policies have led to significant economic and social costs in the Balkan States that are members of the European Union.

Keywords: *Fiscal Policy, Financial Crisis, Fiscal Austerity, Fiscal Trap, The Balkan States*

Servet AKYOL¹

¹ Dr., Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, sakyol@akdeniz.edu.tr

* Bu çalışma 1-3 Temmuz 2014 tarihinde Üsküp-Makedonya'da düzenlenen "Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı"nda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve düzeltilmiş biçimidir. Yazar Zeliha Göker ile makalenin hakemine/hakemlerine eleştiri ve önerileri için teşekkür eder.

Giriş

Küresel krizinin ABD'de ortaya çıkıp diğer ülkelere yayılmasıyla birlikte, sorun krize nasıl tepki verileceği ve acil olarak etkilerinin nasıl ortadan kaldırılacağına dönüşmüştür. Kriz karşısında ülkelerin verdiği ilk tepki kurtarma paketlerinin uygulanması biçiminde gerçekleşmiştir. Özellikle ABD ve İngiltere'de büyük ölçekli banka, sigorta ve finansal kurumların kurtarılması büyük miktarlardaki kamu kaynaklarının kullanılmasını gerektirmiştir. Gelişmiş ülkelerin hazine ve merkez bankaları finansal sistemi kurtarmak amacıyla küresel finansal sisteme yaklaşık 21 trilyon dolar enjekte etmişlerdir. Bu rakam ABD'nin GSYİH'nın bir buçuk katına eşittir (McNally, 2013:54). Bu politika krizin yarattığı panik ortamının bir ölçüde yumuşatılması ve finansal sektörün kurtarılmasını sağlamıştır.

Ancak, kurtarma ve canlandırma paketlerinin mali yükünün kamu kesimine aktarılması birçok ülkede kamu dengelerinin büyük oranda bozulmasına yol açmıştır. Bu yeni durum karşısında kamu kesiminin sorunlarını ortadan kaldırmak amacıyla mali kemer sıkma/mali disiplin (fiscal austerity) politikaları uygulamaya konmuştur. Ancak mali kemer sıkma politikalarının beklenen düzeyde bir iyileşme sağlamaması, düşük büyüme ve yüksek işsizlik gibi sorunların devam etmesine yol açmıştır. Bununla birlikte, 2010 sonrasında küresel krizin bir Euro bölgesi krizine dönüşmesi ve durgunluğun ikinci evresine girilmesi Avrupa bölgesinde kriz karşısında yeni politikaların uygulanmasını beraberinde getirmiştir. Bu gelişme özellikle Avrupa Birliği (AB) çevre ülkeleri olarak nitelendirilen Yunanistan, Portekiz, İspanya, İrlanda ve İtalya gibi ülkelerin yanında Balkan ülkelerini de derinden etkilemiştir. 2012 sonrasında, AB krizinin derinleşmesiyle birlikte ülkelerin bir mali tuzak (fiscal trap) riski ile karşı karşıya kalabilecekleri iddia edilmektedir.

Beklenebileceği gibi, küresel kriz AB'nin 'süper çevresi' olarak tanımlanan Balkan ülkelerini de etkilemiştir. Özellikle Euro Bölgesi krizinden sonra bu ülkeler açısından ekonomik durum giderek kötüleşmiştir. AB'ye üye Balkan ülkelerinin kriz karşısındaki politikalarını gelişmiş ülkelere ayıran en temel nokta kurtarma paketlerinin gündeme gelmemesidir. Ancak krizin bu ülkelere yansması gerek ülkelerin yapısal özellikleri gerekse

bölgesel ve küresel ilişkilerinden kaynaklı olarak oldukça şiddetli olmuştur. Kriz karşısında ülkeler farklı yoğunlukta ve derecede politika önlemleri uygulamasına rağmen, genel olarak çevrim yönlü (pro-cyclical) politikaların izlendiği söylenebilir. Çevrim karşıtı (counter-cyclical) politikalarından farklı olarak bu önlemlerin başta kamu kesimi olmak üzere ekonomik faaliyetlerin azalmasına ve toplumsal eşitsizliklerin artmasına yol açmaktadır. Başka bir deyişle, kemer sıkma politikalarının odağına kamu sektörünün yerleştirilmesi ve bu politikaların uygulanması toplumun önemli bir bölümü için ciddi maliyetlere neden olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı AB'ye üye Balkan ülkelerinin kriz karşısında uyguladıkları maliye politikalarının gelişimini, bunların ekonomik ve toplumsal sonuçlarını incelemektir. Balkan ülkeleri kapsamına hangi ülkelerin girdiği konusu siyasal, coğrafi ve kurumsal olarak farklılık göstermektedir. Bu nedenle, çalışma için AB'ye üye Balkan ülkeleri olarak Yunanistan, Bulgaristan, Hırvatistan ve Romanya inceleme kapsamına alınmıştır. Çalışma beş kısımdan oluşmaktadır. İlk olarak küresel finansal kriz karşısında maliye politikalarının evrimi ele alınmakta, ikinci olarak küresel krizin AB'ye yayılması incelenmektedir. Üçüncü kısmın konusu krizin AB'ye üye Balkan ülkelere etkileridir. Bu ülkelerde krize karşı maliye politikalarının gelişimi ve etkileri dördüncü kısmın konusunu oluşturmaktadır. Sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yer almaktadır.

1. Küresel Finansal Kriz Sonrasında Maliye Politikalarının Gelişimi

2008 yılından günümüze, özellikle gelişmiş ekonomilerde maliye politikası uygulamalarına ilişkin üç farklı dönemden söz edilebilir. Birinci dönem, kriz sonrası kurtarma paketlerinin ve harcama artışı/vergi indirimini içeren canlandırma paketlerinin uygulandığı 2008-2010 yıllarını kapsamaktadır. Ülkeler zorunluluk derecelerine göre, finansal sistemlerini tamamen çökme riskinden kurtarmış ve şiddetli özel talep sorununu azaltmak için kamu harcamalarını arttırmışlardır. Parasal otoriteler ise faiz oranlarını tarihsel düzeylere düşürmüş, bankalar arası piyasa finansmanının aniden kesilmesine karşılık limitsiz ölçüde likidite sağlamışlardır. Bu politikaların önemli bir bölümü farklı ülkelerde eş zamanlı olarak uygulanmıştır (Calgano, 2012: 24). Öyle ki, yaşanan tikanıklığı aş-

manın yolu olarak harcama artışı, vergi indirimi ve transfer uygulamaları talebi artırmaya yönelik kamu politikaları olarak gündeme gelmiştir. Bu gelişmeler, 2008 krizine yönelik uygulanan politikaların Keynesyen yaklaşımın geçerliliğini gösterdiği biçimde yorumlanmaktadır (Palley, 2009).

İkinci dönem genel olarak 2010-2012 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemde artan kamu borçları ve bütçe açıkları nedeniyle canlandırma paketlerinin yerini mali kemer sıkma politikaları almıştır. Başka bir deyişle, mali kemer sıkma politikalarının yeniden ortaya çıkarılmasının nedeni durgunluk ve finansal krizden kaynaklanan bütçe açıklarındaki ani yükseliştir. Bu çerçevede maliye politikası ekonomik faaliyetleri desteklemek yerine borçların azaltılmasına yönlendirilmiş, mali konsolidasyon yani mali dengede iyileşmeyi hedefleyen politikalar ön plana çıkmıştır. Burada vurgulanması gereken nokta, krizin nedeni olmayan kamu kesimi ve kamu dengelerine yönelik bir mali kemer sıkma politikalarının gündeme getirilmesidir. Bilindiği üzere, kriz finansal sektörden kaynaklanmıştır, kamu kesimi ya da kamu kesimi dengelerinin bozulması krizin nedeni değil, bir semptomu olarak değerlendirilebilir (Zezza, 2012). Bununla birlikte, kriz öncesi dönemde gelişmekte olan ülkelerin önemli bir bölümünde kamu kesimi dengesi ve borç/GSYİH verileri de oldukça iyi bir görünüm sergilemektedir. Örneğin, 2002 ve 2007-2008 arasında birçok ülkede mali dengeler düzelmiş, ortalama olarak Afrika, Batı Asya ve Bağımsız Devletler Topluluğu kriz arifesinde bütçe fazlası kaydetmişlerdir. Asya ve Latin Amerika ülkelerinde ise mali hesaplar kabaca dengeli bir durumda seyretmiştir. Mali canlandırma paketlerinden sonra ortaya çıkan yüksek mali açıklar ve hızla artan borç oranları krizin sonucu olarak değerlendirilebilir (Calcagno, 2012: 27).

Üçüncü dönem 2012 yılından günümüze kadar geçen dönemi kapsamaktadır. Bu dönemin temel özelliği bir mali tuzak riskinin ortaya çıkmasıdır. Düşük büyüme oranları söz konusu iken sıkı maliye politikası uygulamalarının kendi kendini besleyen bir işleyişle mali tuzak sürecine neden olabileceği vurgulanmaktadır (Hannsgen ve Papadimitriou, 2012; Göker, 2014). Böyle bir durumun günümüz ekonomilerini genel olarak tehdit altına aldığı söylenebilir. Bu tehdit, harcama kesintileri ve/veya vergi artışları ile bütçe açığı/GSYİH oranının düşürülmesini hedeflemesine rağmen, uygulamanın talebin düşmesine yol açarak hem GSYİH'nin,

hem de vergi gelirlerinin azalması sonucu, hedeflenenin aksine bütçe açığı/GSYİH oranının artması, durgunluğun devam etmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Maliye politikaları açısından üzerinde önemle durulması gereken nokta 2010 yılından itibaren gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde mali canlandırma paketlerinden mali kemer sıkma politikalarına geçilmesidir. Bu durum küresel finansal krizin ikinci evresinin Euro bölgesinde yaşanmasıyla birlikte hem AB üyesi hem de üye olmayan ülkeler açısından merkezi bir konuma gelmiştir. Bu dönemin maliye politikaları temel olarak, mali dengenin sağlanması ve borç oranlarının düşürülmesine odaklanmaktadır. Mali kemer sıkma politikalarının yeniden tartışılmasının gerisinde ise harcama kesintilerinin vergi artışlarına göre mali dengeyi daha fazla düzeltici etkilerinin olduğu düşüncesi- dir (Alesine ve Ardagna, 2009; IMF, 2010; Perotti, 2011). Bazı farklılıklara rağmen bu yaklaşımlar, mali dengeyi sağlamak için ülkelerin vergi artışlarından ziyade kamu harcama kesintilerini uygulamasının daha etkili olacağını iddia etmektedir. Mali kemer sıkma politikalarının etkili olacağını iddia eden çalışmalar 1980'li ve 1990'lı yıllarda gözlenen başarı örneklerinden hareket etmektedir. Kriz sonrasında kurtarma/canlandırma paketleri ile ekonomilerde görece iyileşmelerin başlaması, krizin kökenlerinin unutulmasına ve kamu açıkları ve yüksek kamu borçlarının bir sorun olarak gündeme gelmesine yol açmıştır. Gerek teorik çalışmalar gerekse uygulamalar mali kemer sıkma politikalarının günümüzde şiddetli bir biçimde tartışılmasına neden olmaktadır. Özellikle akademik yazında mali kemer sıkma politikalarında vergi artışları yerine harcama kesintilerine gidilmesinin daha fazla düzeltici bir etkiye sahip olacağı yönündeki düşünceler tartışmaların en can alıcı bölümünü oluşturmaktadır. Ancak bu politikaların kapsamı, teorik çerçevesi ve siyasal içeriğine yönelik eleştirilerin varlığı (Jayadev ve Konczal, 2010; Baker, 2010; Sawyer, 2012; Arestis, 2012; Gravelle ve Hunerfold, 2013) bu tartışmaların günümüzde ve yakın gelecekte de devam edeceğini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

2. Küresel Finansal Krizin Avrupa Birliğine Yayılması

Küresel finansal kriz 2009 yılında Avrupa Birliği ülkelerinde büyüme oranlarında önemli bir azal-

ma ve işsizlik oranlarında hızlı bir artış olarak etkisini göstermiştir. Ancak krizden çıkış sürecinde çevre ülkelerin artan borç stokları ve kamu açıkları, ABD krizinin çevre ülkeler merkezli AB krizine dönüşmesine neden olmuştur. AB'ye üye ülkelerde krizin derinleşmesinin nedeni ödemeler dengelerinin bozulmasına karşın, parasal birlik nedeniyle ülkelerin kendi maliye politikalarından sorumlu olamamalarıdır. Avrupa'daki durgunluk, Euro Bölgesinde 2008'in ikinci çeyreğinde reel GSYİH'nin %1.5 azalmasıyla başlamış ve 2009'un ikinci çeyreğinde sona ermiştir. 2009 yılının üçüncü çeyreğinde ise reel GSYİH tekrar artmaya başlamıştır. Ancak, İrlanda ve Portekiz gibi, bazı ülkeler zaten 2007'de durgunluk yaşadıkları için, ABD'nin GSYİH artışının devam etmesine rağmen, büyüme göstergelerinde bir düzelme ortaya çıkmamıştır. 2011 sonunda, reel kişi başına GSYİH İrlanda'da %13, Yunanistan'da %15, İtalya'da %7 ve İspanya ve Portekiz'de %5 azalış sergilemiştir. Almanya ve Avusturya ve bazı Doğu Avrupa ekonomileri ise şoktan sonra yeniden reel büyüme kaydedebilmiştir.

AB içinde krizden en fazla etkilenen çevre ülkeleri olan Yunanistan, İspanya, Portekiz, İtalya ve İrlanda'dır. Bu ülkelerin kriz öncesi -Yunanistan hariç- kamu dengelerinin kötü olmadığı söylenebilir. 2007 yılında, İrlanda ve İspanya'da kamu fazlası mevcuttur, İtalya ise %1.6'lık bütçe açığıyla Maastricht Kriterlerinin altındadır. Ancak krizden sonra tüm ülkelerde kamu dengesi ciddi ölçüde bozulmuştur. Kamu borcunun GSYİH'ya oranına bakıldığında, İrlanda ve İspanya'nın kriz öncesinde borç yükünün Maastricht kriterinin çok altında olduğu, fakat krizi izleyen beş yıl içinde hızla arttığı görülmektedir. Yunanistan ve İtalya ise kronik kamu borç sorunu yaşayan ülkelerdir. Bu iki ülkede kriz öncesi %100'lere ulaşan kamu borcunun, kriz sonrasında önemli oranda artış gösterdiği gözlenmektedir. Portekiz'de ise kriz öncesinde %70'lere yaklaşan bu oran, kriz sonrasında artarak %120'lere yükselmiştir.

Ekonomik krizden daha fazla etkilenen ülkelerin kamu açıklarının hızla artmasının arkasındaki önemli bir unsur da Euro Bölgesini düzenleyen Avrupa antlaşmalarının katılımcı ülkelerin hükümet açıklarının doğrudan müdahale ederek fonla-

masının Avrupa Merkez Bankası ile engellenmiş olmasıdır. Bu anlaşmalar hükümetlerin bütçe açıklarının belirli bir düzeyin altında tutulmasını öngörmektedir. Kurumsal düzenlemeler hükümetlerin yürürlükte olan faiz oranlarında piyasada fonları artırmalarını gerektirir. Yunanistan'ın kamu açıklarının kontrol edilmez bir biçime dönüşmesi piyasaların Yunanistan tahvili almak için artan prim talebini gündeme getirmiştir. Benzer bir durum, her ne kadar daha az da olsa, İrlanda, Portekiz, İspanya ve İtalya gibi çevredeki diğer ülkeler içinde geçerli hale gelmiştir. Yunanistan'ın kamu borcu, kriz öncesine kıyasla çok da artmamıştır, zira parasal birliğe katılmadan önce zaten yüksek düzeylerde seyretmiştir. Gerçek problem borcun büyüklüğü değil, hızla artan borç servisinin maliyetidir (Zezza, 2012:40).

3. Krizin AB'ye Üye Balkan Ülkelerine Yayılması ve Etkileri

Küresel krizin AB'ye yayılmasıyla birlikte Balkan ülkeleri hem küresel finansal krizin genel etkilerinden, hem AB ile olan ilişkilerinden hem de Yunanistan'ın borç krizinden kaynaklı olarak önemli ölçüde etkilenmiştir. Kriz Balkan ülkelerini ticaret, yabancı sermaye akımı, bankacılık ve işçi dövizleri gibi kanallardan etkilemiştir.

3.1. Finansal Kriz Öncesi AB'ye Üye Balkan Ülkelerinin Genel Durumu

2000'ler AB'ye üye Balkan ülkeleri açısından güçlü büyüme performansının sergilendiği bir döneme denk gelmektedir. Ülkelerin makroekonomik göstergeleri Tablo 1'den izlenebilir. 2000-2005 yılları arasında Yunanistan, Bulgaristan, Hırvatistan ve Romanya'nın ortalama büyüme oranları sırasıyla %3.9, %5.5, %4.3 ve %5.2 olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmenin temel belirleyicileri, makroekonomik istikrar, artan doğrudan yabancı sermaye akımları, işçi dövizleri ve AB ile bütünleşmeye yönelik reformlar konusunda sağlanan başarılarıdır. 2007'de AB'ye katılan Bulgaristan ve Romanya bazı problemlerle karşılaşmış olsa da, AB yapısal fonları ve AB üyeliği ülkelere bir ölçüde koruma sağlamıştır.

Tablo 1: AB Üyesi Balkan Ülkelerinin Makroekonomik Göstergeleri (2000-2005)

Yunanistan	2000	2001	2002	2003	2004	2005
GSYİH artışı (%)	4.0	3.7	3.4	5.9	4.4	2.3
Bütçe Dengesi (GSYİH %)	-	-4.5	-4.8	-5.6	-7.5	-5.2
Brüt Kamu Borcu (GSYİH %)	103.4	103.7	101.7	97.4	98.6	100.0
Cari İşlemler Dengesi (GSYİH %)	-7.8	-7.2	-6.5	-6.5	-5.8	-7.6
Doğrudan Yabancı Sermaye (GSYİH %)	-	-	0	0.7	0.9	0.3
İşçi Dövizleri (milyon dolar)*	2.194	2.014	1.659	1.564	1.242	1.220
Bulgaristan						
GSYİH artışı (%)	6.0	3.8	4.7	5.5	6.7	6.4
Bütçe Dengesi (GSYİH %)	-	1.1	-1.2	-0.4	1.9	1.0
Brüt Kamu Borcu (GSYİH %)	107.8	106.5	103.4	98.4	94.0	92.0
Cari İşlemler Dengesi (GSYİH %)	-5.3	-5.5	-2.4	-5.3	-6.4	-11.6
Doğrudan Yabancı Sermaye (GSYİH %)	-	-	5.8	6.8	10.2	14.9
İşçi Dövizleri (milyon dolar)*	58	826	1.177	1.718	1.723	1.613
Hırvatistan						
GSYİH artışı (%)	3.8	3.4	4.9	5.4	4.1	4.3
Bütçe Dengesi (GSYİH %)	-	-	-4.5	-4.6	-5.1	-3.7
Brüt Kamu Borcu (GSYİH %)	-	-	35.1	36.4	38.3	38.6
Cari İşlemler Dengesi (GSYİH %)	-2.4	-3.0	-7.3	-6.1	-4.1	-5.2
Doğrudan Yabancı Sermaye (GSYİH %)	-	-	4.2	5.9	2.6	3.9
İşçi Dövizleri (milyon dolar)*	641	747	439	517	665	711
Romanya						
GSYİH artışı (%)	2.4	5.6	5.1	5.2	8.5	4.2
Bütçe Dengesi (GSYİH %)	-	-3.5	-2.0	-1.5	-1.2	-1.2
Brüt Kamu Borcu (GSYİH %)	22.5	25.7	24.9	21.5	18.7	15.8
Cari İşlemler Dengesi (GSYİH %)	-3.6	-5.5	-3.3	-5.9	-8.4	-8.6
Doğrudan Yabancı Sermaye (GSYİH %)	-	-	2.5	3.7	8.5	6.5
İşçi Dövizleri (milyon dolar)*	96	116	143	124	132	4.733

Kaynak: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

*İşçi Dövizleri Dünya Bankası verilerine dayanmaktadır. <http://data.worldbank.org/data-catalog/migration-and-remittances>

Bu dönemde büyümenin genel olarak ticarete ve finansal açıklığa dayalı, hızlı kredi ve yabancı sermayenin girişine dayalı olduğu gözlenmektedir. Doğrudan yabancı sermaye ve işçi dövizleri Yunanistan ve Hırvatistan'da daha ılımlı, Bulgaristan ve Romanya'da ise büyük miktarda artış sergilemiştir. Bulgaristan ekonomisine yönelik doğrudan yabancı sermaye girişi 2005 yılında GSYİH'nin %15'ine ulaşmış, 2000-2005 yılları arasında ülkeye gönderilen işçi dövizleri ise 58 milyon dolardan 1,6 milyar dolara çıkmıştır. Romanya'da ise doğrudan yabancı sermaye girişi GSYİH'nin %3-8 düzeyinde iken, işçi dövizleri keskin bir artışla 96 milyon dolardan 4,7 milyar dolara çıkmıştır. Ülkelerin kamu kesimi den-

gelerine bakıldığında Bulgaristan'ın iki yıl haric bütçe fazlası elde ettiği, Romanya'da ise bütçe açıklarının oldukça düşük düzeylerde seyrettiği gözlenmektedir. Yunanistan ve Hırvatistan'da bütçe açıklarının GSYİH'ya oranı %4-7 düzeylerine ulaşmıştır. Bulgaristan ve Yunanistan'da brüt kamu borcunun GSYİH'ya oranı %100'lere ulaşırken, Romanya ve Hırvatistan'da bu oran %20-30'larda seyretmiştir.

3.2. Krizin Avrupa Birliği'ne Üye Balkan Ülkelerine Etkileri

Küresel krizin önce AB'yi, hemen ardından da Balkan ülkelerini derinden etkilediği gözlenmek-

tedir. Bu krizin farkı, bölgesel olmayan küresel bir kriz olmasıdır ve merkezden kaynaklanmasına karşın, Avrupanın çevresi için ağır sonuçlar yaratmasıdır. Küresel talepteki yavaşlama, doğrudan yabancı sermaye akımlarındaki ve portföy yatırımlarındaki azalış, işçi dövizlerindeki daralma ve kredi düşüşü tüm Balkan ülkelerini etkilemiştir. Döviz cinsinden özel kesim borcu, konut piyasası balonu, döviz kurunun değerlenmesi ve cari işlemler açığının da kapsayan birikmiş dengesizlikler bu ülkelerin krizden farklı ölçülerde etkilenmelerine yol açmıştır. Bununla birlikte, AB'nin kurtarma paketleri ve politika araçları desteğinden yoksun olması AB üyesi Balkan ülkeleri üzerinde krizin etkisini kolaylaştırmıştır (Onaran, 2011; Sanfey, 2011; Bartlett ve Prica, 2013).

Krizin AB'ye üye Balkan ülkelerine yönelik etkisinin Yunanistan hariç, görece bir gecikme ile ortaya çıktığı ve AB krizinin derinleşmesiyle bu etkinin giderek ağırlaştığı söylenebilir¹. Öyle ki, IMF'nin sonraki iki yıla ilişkin tahminleri oldukça iyimserdir ve 2010'da Batı Balkan ülkelerinin hepsinde reel GSYİH artışının pozitif olacağını öngörmektedir. Ancak IMF'nin tahminlerinin aksine, küresel krizin 2010 yılının başlarında Euro Bölgesi krizine dönüşmeye başlamasıyla Balkan ülkelerine etkisi artan biçimde ağırlaşmış ve büyüme oranları negatife dönmüştür. Nisan 2012'de, IMF Euro Bölgesi için 2012 yılına yönelik % 0.3 daralma beklentisini revize etmiştir. Bu daralma kısa sürede genel olarak Balkan ülkelerine özel olarak da AB'ye üye devletlere hızla yayılmıştır.

Euro Bölgesi krizinin AB üyesi Balkan ekonomileri üzerindeki etkileri dış ticaret, işçi dövizleri, finansal sektör ve doğrudan yabancı sermaye akımları, işsizlik gibi göstergelerden izlenebilir. Dış ticaret açısından dikkat çeken nokta ülkelerin arasında küresel bir bağımlılığın olmasıdır. Ancak bu karşılıklı bağımlılık iki yönlüdür. Birincisi, AB'ye üye Balkan ülkelerinin AB üyesi ülkelerle olan ilişkisidir. İkincisi ise bu ülkelerin komşuları ile olan ilişkilidir. Bu bağlamda, Yunanistan'ın ihracatında en büyük paya sahip üç ülke İtalya, Almanya ve Bulgaristan iken, Bulgaristan'ın ihracatında en büyük paya sahip üç ülke ise Almanya, Yunanistan, İtalya'dır. Romanya'nın ihracatında en büyük paya sahip üç ülke ise Almaya, İtalya ve Fransa'dır (Lessenski, 2010:12-13). Ticaretin ikili bir yönelime sahip olması Balkan ülkelerini önemli ölçüde etkilemiştir. Örneğin Hırvatistan'ın Euro Bölgesine olan ihracatı %10'dan daha fazla azalırken, diğer ülkelerde azalma daha küçük düzeydedir, fakat ihracat gelirleri önemli ölçüde azalmıştır. Hırvatistan'ın Euro Bölgesine olan ihracatı 2012'de bir önceki yıla göre %14.2 oranında azalmıştır (Bartlett ve Prica, 2013:373).

Balkan ülkelerinin geneli açısından özellikle işçi dövizleri özgün ve önemli bir kaynak niteliğindedir ve küresel krizden önemli ölçüde etkilenmiştir. Tablo 2'den izlenebileceği gibi, 2006-2008 döneminde AB'ye üye Balkan ülkelerinin hepsinde artış eğilimi gözlenmektedir. 2008 sonrasında Hırvatistan ve Bulgaristan'da daha ılımlı, Yunanistan ve Romanya'da ise daha keskin azalışlar gerçekleşmiştir. Öyle ki, işçi dövizleri Romanya'da 2009 yılında bir önceki yıla göre %50, Yunanistan'da ise %25 oranında azalmıştır. Euro Bölgesi krizinin derinleşmesiyle birlikte işçi dövizlerindeki azalmanın devam edeceği beklenebilir.

Tablo 2: AB Üyesi Balkan Ülkelerinde İşçi Dövizleri (2006-2011, milyon \$)

	Hırvatistan	Bulgaristan	Yunanistan	Romanya
2006	859	1.716	1,543	6,718
2007	1.194	1.694	2,484	8,542
2008	1.292	1.919	2,687	9,381
2009	1.271	1.592	2,020	4,952
2010	1.287	1.387	1,499	3,952
2011	1.236	1.510	1,629	3,811

Kaynak: <http://data.worldbank.org/data-catalog/migration-and-remittances>

¹ Örneğin, 2008 yılında GSMH artış oranı Romanya'da % 7.3, Bulgaristan'da % 6.2 Hırvatistan'da % 2.1 olarak gerçekleşmiştir.

Krizin etkilerinin gözlemlendiği bir diğer nokta ise sermaye hareketlerinin ve doğrudan yabancı sermaye akımlarındaki keskin azalmadır. 2008 yılına kadar yabancı sermayenin en fazla tercih ettiği ülkelerden biri Hırvatistan'dır. Ancak bu durum büyük ölçüde özelleştirme süreci ile ilgilidir. Doğrudan yabancı sermaye akımlarının en fazla yoğunlaştığı alan ise bankacılık ve telekomünikasyon sektörleridir. Bölgedeki bankacılık sektörü açısından dikkati çeken nokta sektörün kontrolünün büyük ölçüde yabancı bankalara ait olmasıdır. Bankaların yabancılar tarafından devralınması borçla finanse edilen tüketim artışında patlamaya ve ülkelerin kredi genişlemesine dayalı finansallaşmasına neden olmuş bu ise tüketim malları ithalatının ve konut fiyatlarının hızla artmasına yol açmıştır. Bölgedeki bankaların büyük bir bölümü Euro Bölgesinde yerleşik ana bankalara bağlıdır. Bu nedenle kredi daralması Euro Bölgesi krizinin ilerlemesiyle devam etmiştir. Örneğin, Hırvatistanda kredi artışı 2008'de %11.6 iken, 2012'de sıfır düzeyine kadar gerilemiştir (Bartlett ve Prica, 2013:373-7).

Ekonomik krizin etkilerinin en sert hissedildiği alanlardan bir tanesi de emek piyasasıdır. Kriz sonrasında işsizlik oranı sadece Balkan ülkelerinde değil gelişmiş ülkelerin birçoğunda da yükselmiştir. Bu problem, bölgedeki ülkelerde, Avrupa'daki sanayileşmiş ülkelerin tersine, 'otomatik istikrarlaştırıcıların' eksikliğinden dolayı Balkanlarda daha ağır olmuştur. Bir bütün olarak Euro Bölgesinde, işsizlik oranı 2012 ortasında %11.2'ye ulaşmıştır. İşsizlik oranı 2012 yılında Yunanistan'da %24.3'e, Hırvatistan'da %15.9'a, Bulgaristan'da %12.3'e çıkmıştır. Genç işsizlik oranları ise daha dramatik bir biçimde artmıştır. 2012 yılında 15-25 yaş arası genç işsizliği Euro Bölgesinde %22.8 iken bu oran Hırvatistan'da %43'e, Yunanistan'da %55.3'e, Bulgaristan'da %28.1'e ve Romanya'da %22.7'ye ulaşmıştır.

4. Krize Karşı Maliye Politikası Örnekleri

Küresel kriz karşısında hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin öncelikli politika tepkisi kurtarma/canlandırma paketleri biçiminde olmuştur. Bu politikaların kamu kesimine yüklediği maliyetler nedeniyle kriz bir kamu kesimi krizine dönüşmüştür. Büyüme oranlarındaki yavaşlamaya ek olarak kamu borçları ve bütçe açıklarının artışı biçiminde açığa çıkan dengesizliklerin çözümü için kemer sıkma paketleri uygulanmıştır. Bir bütün

olarak kemer sıkma politikaları bir yandan kamu kesimini finansal piyasalara daha bağımlı hale getirirken, diğer yandan da kamu harcamalarında kesintiye gidilmesine ve buna bağlı olarak mali alanın daha da daralmasına ve özellikle emek piyasası, eğitim ve sağlık gibi sosyal sektörlerin etkilenmesine yol açmıştır. AB'ye üye Balkan ülkeleri açısından bu sürece bakıldığında birkaç nokta dikkat çekmektedir. Bunların ilki, bu ülkelerde ekonomideki toplam talebi artırarak deflasyonist açığı kapatmaya yönelik harcama politikasının kullanılmamış olmasıdır. İkincisi maliye politikası önlemleri sıklıkla çevrim yönlü olması ve bu politikaların mali problemlerin artmasına neden olmasıdır (Davras, 2010; Zaidi ve Rejniak, 2010). Son nokta gerek ülkelerin kriz karşısında uyguladığı politikalar konusunda gerekse krizden etkilenme dereceleri arasında önemli farklılıkların olmasıdır. Örneğin Bulgaristan hem uyguladığı politikalar hem de krizin etkileri açısından görece olarak daha yumuşak bir süreç geçirmiştir. Buna karşın, Yunanistan, Hırvatistan ve Romanya hem krizden daha fazla etkilenmiş hem de kriz karşısında daha sert politikaları uygulamak durumunda kalmışlardır.

4.1. Bulgaristan: Krize İlmli Tepkiler

Doğu Bloku'nun çözülmesiyle 1990 yılında geçiş ekonomileri arasında yer alan Bulgaristan, 2007 yılında AB'ye üye olmuş ancak Euro bölgesinde kalmıştır. Bulgaristan ekonomisi 1990'larda geçiş sorunlarını derinden yaşamış ve 1989-1994 döneminde ülke GSYİH'sı kümülatif olarak %5.7 oranında azalmıştır. Ülkenin 1990'ların başında yaşadığı geçiş krizi 1990'ların sonundan itibaren yerini toparlanmaya bırakmış, hızlı bir borç konsolidasyonu ile mali dengede iyileşme sağlanmıştır (Staehr, 2010:677).

Bulgaristan ekonomisinin makroekonomik göstergeleri Tablo 3'den izlenebilir. Ülke 2000'lerin başından itibaren kriz etkilerinin ortaya çıktığı 2009 yılına kadar güçlü bir büyüme performansı sergilemiş, GSYİH yıllık ortalama %6.4 oranında artmıştır. Makroekonomik göstergeler açısından cari işlemler açığı ve özel sektör borcu hariç, kamu kesimi borcu, bütçe dengesi, doğrudan yabancı sermaye ve işsizlik oranlarında önemli gelişmeler olduğu gözlenmektedir. Bulgaristan 2006-2008 yılları arasında bütçe dengesi ve 2006-2013 döneminde kamu borcu açısından olumlu bir görünüm sergilemiştir. 2009 yılında krizin etkile-

rinin açığa çıkmasıyla birlikte GSYİH %5.5 oranında küçülürken, 2010-2013 döneminde ekonomi güçlü bir toparlanma sürecine girememiş, büyüme oranları oldukça düşük düzeylerde seyretmiştir. Uluslararası ticaretin çöküşü ihracatı olumsuz etkileyerek AB ülkelerine olan ticaretin (toplam ihracatın üçte ikisi) %23 oranında azalmasına neden olmuştur. Krizin etkilerin en fazla görüldüğü alan cari işlemler açığı ve doğrudan yabancı sermaye akımlarıdır. Kriz öncesinde de artış eğiliminde olan cari işlemler açığı 2008 ve 2009 yılları

rında GSYİH'nın neredeyse dörtte birine ulaşmıştır. Bulgaristan'ın 2000'lerde büyüme modelinde önemli bir yere sahip olan doğrudan yabancı yatırımlar bankacılık, inşaat ve emlak alanlarında yoğunlaşmıştır (Totev ve Sariiski, 2010:67). 2007 yılında doğrudan yabancı yatırımlar GSYİH'nın %29.4'üne ulaşmışken, bu oran 2008'de %19, 2009'da %7 ve 2010'da %3.2'ye kadar gerilemiştir. Doğrudan yabancı sermaye miktarındaki hızlı azalış ülke açısından krizin etkilerinin en net görüldüğü alanlardan bir tanesidir.

Tablo 3: Bulgaristan'ın Makroekonomik Göstergeleri, 2006-2013

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
GSYİH artışı (%)	6.5	6.4	6.2	-5.5	0.4	1.8	0.8	0.9
Bütçe Dengesi (GSYİH %)	1.9	1.2	1.7	-4.3	-3.1	-2.0	-0.8	-1.2
Cari işlemler dengesi (GSYİH %)	-17.6	-25.2	-23.1	-8.9	-1.5	0.1	-0.8	1.9
Doğrudan Yabancı Sermaye (GSYİH %)	23.5	29.4	19.0	7.0	3.2	3.5	3.7	2.7
Kamu Borcu (GSYİH %)	21.6	17.2	13.7	14.6	16.2	16.3	18.5	18.3
Özel Sektör Borcu (GSYİH %)	93.7	130.1	137.8	142.9	140.6	133.4	131.8	-
Kamu Harcamaları (GSYİH %)	34.4	39.2	38.4	41.4	37.4	35.6	35.9	38.7
İşsizlik oranı (%)	9.0	6.9	5.6	6.8	10.3	11.3	12.3	13.0
Genç işsizlik oranı (%)	18.3	14.1	11.9	15.1	21.8	25.0	28.1	28.4

Kaynak: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>

Bulgaristan'ın kriz karşısında uyguladığı politikalar incelendiğinde birkaç nokta dikkat çekmektedir. İlk olarak, gelişmiş ülkelerin birçoğunda doğrudan banka ve finansal sektör varlıklarını kurtarmaya yönelik uygulamaların olmayışı büyük maliyetlerin ortaya çıkmasını engellemiştir. İkincisi, kriz karşısında maliye politikası önlemleri büyük ölçüde çevrim yönlü ve sıkı bütçe anlayışına dayanmıştır. Bilindiği gibi, çevrim yönlü daraltıcı maliye politikaları genelde istihdam yerine mali dengeye önem vermektedir. Bu çerçevede sübvansiyonlar azaltılmakta ya da kaldırılmakta, işten çıkarmalar ve ücretlerin düşürülmesi benimsenmekte, tüketim vergileri artırılmakta, emeklilik ve sağlığa yönelik düzenlemeler yapılmakta ve emek piyasasında esnekliğinin artırılmasına yönelik politikalar benimsenmektedir.

Bulgaristan hükümeti, düşük bütçe açığını kemer sıkma önlemleri ve sosyal koruma sistemi için gerekli finansal kaynakların önemli ölçüde azaltılmasıyla sürdürebilmiştir. Kriz öncesinde ve krizin erken evresinde GSYİH'ya oranla %40'larda olan kamu harcamaları azalarak 2010-2011 döneminde

%35'lere gerilemiştir. Ekonomik büyümenin kriz sonrasına düşük düzeylerde seyretmesi ve kriz zamanındaki sosyal katkı paylarının toplanmasındaki güçlükler yaşam standardının iyileştirilmesi ve sosyal koruma sistemine yönelik olanakları sınırlandırmıştır (Todorov, 2013:73). Bulgaristan'ın kamu borcunun GSYİH'ya oranı 2006 yılında %21.6 iken, bu oran 2008 yılında %13.7'ye kadar gerilemiştir. Ancak kriz sonrasında bu olumlu gelişme kısmen tersine dönerek 2010'da %16.2'ye ve 2012'de ise %18.5'e yükselmiştir. Kriz sonrasında kamu kesimi dengelerinin önemli ölçüde bozulduğu gözlenmektedir. Ancak AB makroekonomi kriterleri açısından ülkenin kamu kesimi dengelerinin ılımlı ve kabul edilebilir bir düzeyde olduğuda not edilmelidir. Kriz ve maliye politikalarının olumsuz etkilerinin en fazla görüldüğü alan bütçe dengeleridir. Bulgaristan 2006-2008 döneminin tamamında bütçe fazlası vermiştir. 2009 yılında bütçe açığı %4.3'e sığramış ve gelecek dört yılda azalmakla birlikte devam etmiştir. Dahası, 2010-2013 döneminde Bulgaristan'ın bütçe açıklarının düzeyi Maastricht Kriterleri'ni aşmamıştır. Kriz karşısında uygulanan politikaların sonuçla-

ından bir tanesi de işsizlik oranlarının kötüleşmesidir. 2007-2008 yıllarında işsizlik oranı %6'lara kadar gerilemişken, krizi izleyen dört yılda bu oran %13'lere yükselmiştir. Genç işsizlik oranı ise 2006 yılında %18.3'ten 2008'de %11.9'a kadar gerilemiş, ancak 2011 yılında %25'e ve 2013 yılında ise %28.4'e çıkmıştır. Sonuç olarak, Bulgaristan kriz karşısında mali konsolidasyon politikaları ile kamu borcu ve bütçe açıklarının düşük düzeylerde tutmayı başarmasına rağmen, büyüme performansı ve işsizlik oranlarında bir iyileşme sağlayamadığı söylenebilir.

4.2. Hırvatistan: Derinleşen Durgunluk ve Bozulan Mali Dengeler

AB'nin en yeni üyesi olan Hırvatistan, Yugoslavya'nın parçalanmasıyla bağımsızlığını kazanmış, 1990'larda ahbap-çavuş kapitalizminin (crony capitalism) krizi ile sonuçlanan bir süreçten sonra 2000'lerde Avrupa kurumlarıyla uyum sağlamıştır (Franiçević, 2013; Ralchev, 2010). Tablo 4 2006-2013 yılları arasında Hırvatistan ekonomisinin makroekonomik göstergelerini sergilemektedir. 2004-2008 döneminde ülke iyi bir makroekonomik performans sergilemiştir. Bu dönemde GSYİH yıllık ortalama %4.1 oranında artmıştır. Hırvatistan'ın cari işlemler açığı 2006'da GSYİH'ya oranı %6.6'dan 2008'de % 8.8'e çıkmıştır. Buna karşın aynı dönemde kamu borcu ve bütçe açığının GSYİH'ya oranı azalmıştır. 2006'da kamu borcunun GSYİH'ya oranı %36.1'den 2008'te %36'ya, aynı dönemde bütçe açığı ise %3.4'ten %2.1'e düşmüştür. Bulgaristan'ınki kadar yüksek olmamakla birlikte, doğrudan yabancı sermaye yatırımları 2006'da GSYİH'nın %7'sin-

den 2008'de %8.7'ye çıkmıştır.

2000'lerdeki büyüme döneminden sonra, ülke hem küresel kriz hem de Euro Bölgesi krizinden kaynaklı olarak derin bir kriz sürecine girmiştir. Aslında Hırvatistan ekonomisindeki problemlerin önemli bir bölümü çeşitli kurumsal ve yönetsel zayıflıklarla ilgilidir. Reformların ve yeni yasaların uygulanmasından vazgeçilmesi ya da zayıf bir biçimde uygulanması, adalet, bürokrasi, yolsuzluk ve örgütlü suçların varlığı temel sorunlardır.

Hırvatistan'ın kriz karşısında uyguladığı politikalara bakıldığında kabaca iki evreden söz edilebilir (Franiçević, 2013:76). Kemer sıkma politikalarının ilk evresi 2009-2010 dönemini kapsamaktadır. Bu evrenin temel özelliği IMF'nin yardımından kaçınan Hırvatistan hükümetinin aniden Nisan 2010'da 'Ekonomik Toparlanma/İyileşme Programı' ilan etmesidir. Ancak bunun öncesinde Hırvatistan hükümeti uluslararası sermaye piyasalarına başvurarak 2 milyar Euro borçlanmıştır. Bu programın temel amacı devletin ekonomiden geri çekilmesini, gerekli yapısal reformların uygulanmasını, işsizlik yardımlarının azaltılmasını, emeklilik reformu ile kamu yönetiminin rasyonelleştirilmesini ve etkinleştirilmesini, bütçe harcamalarının kısılmasını, vergi sisteminin basitleştirilmesini, devlet yardım sisteminin reforme edilmesini sağlamaktır. Toparlanma programına ilave olarak bir 'Mali Sorumluluk Yasası' (Fiscal Responsibility Law) kabul edilerek, hükümetin temel bütçe dengesi sağlanıncaya kadar %1 oranında kamu harcamalarının azaltılması benimsenmiştir. Bu politikalara ilişkin beklentiler ekonomik büyümeyinin sağlanması, mali durumu düzelmesi ve rekabet gücünün artırılması yönündedir (Ott, 2010:73).

Tablo 4: Hırvatistan'ın Makroekonomik Göstergeleri, 2006-2013

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
GSYİH artışı (%)	4.9	5.1	2.1	-6.9	-2.3	-0.2	-1.9	-0.9
Bütçe Dengesi (GSYİH %)	-3.4	-3.0	-2,1	-4.6	-5.3	-6.4	-7.8	-5.2
Cari İşlemler dengesi (GSYİH %)	-6.6	-7.2	-8.8	-4.9	-0.9	-0.8	0.0	1.2
Doğrudan Yabancı Sermaye (GSYİH %)	7.0	8.4	8.7	5.4	0.6	2.4	2.4	0.9
Kamu Borcu (GSYİH %)	36.1	34.4	36.0	44.5	52.8	59.9	64.4	75.7
Özel Sektör Borcu (GSYİH %)	93.8	103.7	117.3	128.0	137.0	134.2	132.1	-
Kamu Harcamaları (GSYİH %)	40.1	41.0	40.1	46.1	46.9	47.9	45.5	46.1
İşsizlik oranı (%)	11.4	9.6	8.4	9.1	11.8	13.5	15.9	17.3
Genç İşsizlik oranı (%)	28.8	24.0	21.9	25.1	32.6	36.1	43.0	49.7

Kaynak: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>

Kriz sonrasında uygulanan politikalara rağmen, ülke 2009-2013 yılları arasında kümülatif olarak %12 oranında küçülmüştür. Başka bir deyişle, Hırvatistan ekonomisi krizi izleyen beş yıllık sürede beklenen canlanmayı sağlayamamıştır. Ekonominin küçülmesiyle birlikte kamu kesimi dengeleleri de hızla bozulmuş, 2008 yılında bütçe açığının GSYİH'ya oranı %2.1 iken bu oran, 2011'de %6.4 ve 2013'de ise %5.2 olarak gerçekleşmiştir. Ülkenin kamu borcunun GSYİH'ye oranının 2008-2013 döneminde ciddi biçimde yükseldiği gözlenmektedir. Öyle ki, bu oran 2008 yılında %36.0 iken 2013'te %75.7'ye yükselmiş, bu beş yılda kamu borçları iki kattan fazla artış göstermiştir. Hırvatistan ekonomisi Balkan ülkeleri ile karşılaştırıldığında kamu harcamalarının görece yüksekliği ile dikkat çekmektedir. Kriz sonrasındaki kemer sıkma politikaları ile kamu harcamalarının azaltılmasının amaçlanmış olmasına rağmen, siyasal ve sosyal nedenlerden dolayı bu kısmen gerçekleştirilebilmiştir. 2008 yılında kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı %40.1 iken, bu oran 2010'da %46.9'a, 2011'de %47.9'a kadar çıkmış, ancak 2012 yılında %45.5 düzeyine gerilemiştir.

Kemer sıkma politikalarının ikinci evresi 2012 ve sonrasını kapsamaktadır. Ülke ekonomisi 2009'dan itibaren kümülatif olarak %12'lere ulaşan bir küçülme ile mali ve dış açıkların artışı ve sosyal kesimlerin durumlarının kötüleşmesiyle karşı karşıya kalmıştır. Ancak, 2012 Mart'ında durgunluğun derinleşmesiyle birlikte KDV oranı kamu harcamalarını sürdürmek için %23'ten %25'e çıkarılmıştır.

Ülkede derinleşen krizin toplumsal maliyetini gösteren bir diğer gelişme ise emek piyasası ile ilgilidir. Balkan ülkelerindeki işsizlik oranları, Euro krizi nedeniyle daha da kötüleşen AB çevre ülkelerinin oranlarından daha da kötü düzeylere ulaşmıştır. Bir bütün olarak AB'de işsizlik oranı 2012 ortasında %11.2 düzeyinde iken, bu oran Hırvatistan'da %15.9'dur. Genç işsizlik oranlarındaki artış ise oldukça dramatiktir. 2007-2008 yılları arasında %20'lerde seyreden genç işsizlik oranı, 2012'de %43'e 2013 yılında ise %50'lere ulaşmıştır. Bu oran Euro bölgesinde %22.4'tür. Krizin işsizlik oranları üzerindeki etkisi cinsiyet temelinde daha da yıkıcı olmuştur. Hırvatistan'da erkeklerdeki işsizlik oranı kadınlara göre üç kat daha fazla artmıştır. Benzer şekilde krizin farklı sektörlerle olan etkisinde dikkat çekmektedir. Kadınlar yoğun olarak kamu sektörü içindeki yönetim, eğitim ve sağlık hizmetlerinde çalışmaktadır. Erkeklerin daha yoğun istihdam edildiği inşaat ve imalat alanları ticaretteki daralmadan çok daha fazla etkilenmiş, bu nedenle işsizlik oranları erkeklerde hızla artmıştır (Bartlett ve Uvalic, 2013:6; Franičević, 2013:78). Sonuç olarak, Hırvatistan'ın kriz karşısında uyguladığı politikalar bazı geçici rahatlama sağlanmış olsa da, bunların uyumlu bir kriz karşıtı politikalar bütünü oluşturduğu söylenemez.

4.3. Romanya: Yoksul Ülkede Kemer Sıkma

Romanya, Avrupa ülkeleri içinde en yoksul ikinci ülke olarak 2007 yılında AB üye olmuş ancak Euro bölgesi dışında kalmıştır. Ülke 2000'lerde

yüksek büyüme oranlarını yakalamış, ancak bu süreci artan cari işlemler açığı ile sürdürebilmiştir. Buna karşılık, bütçe açıkları ve kamu borçları verileri görece ılımlı bir düzeylerde seyretmiştir. 2002-2008 döneminde ekonomik büyümenin temel yönlendiricisi yıllık %10-15 oranında artan hanehalkı tüketimidir. Bununla birlikte, brüt sabit sermaye oluşumu yıllık %20-30 oranında artan konut ve otomotiv yedek parça sanayi yatırımlarından kaynaklanmaktadır. Bu hızlı büyüme 2005'te %16 oranında tek oranlı verginin uygulanmasıyla desteklenmiştir. Tablo 5'den takip edilebileceği gibi, GSYİH artışı 2006-2008 yılları arasında ortalama %7.2'ye ulaşmıştır. Bu süreçte, Ro-

manyalı ekonomisi önemli miktarda doğrudan yabancı sermaye çekmeyi başarmıştır. Yabancı sermaye akımı finansal gelişme ve ekonomik büyüme ile güçlü bir biçimde ilişkili olduğu için ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir. Ülkeye gelen büyük miktardaki doğrudan yabancı yatırımlar ülkenin daha yüksek sermaye birikiminden faydalanmasına olanak sağlamıştır. Diğer yandan, sermaye hareketliliğinin varlığı döviz kuruna yönelik riskler, portföy yatırımcılarının beklenmedik davranışları nedeniyle makroekonomik istikrarsızlığa yol açarak, Romanya ekonomisi için olumsuz bir potansiyel oluşturmaktadır.

Tablo 5: Romanya'nın Makroekonomik Göstergeleri, 2006-2013

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
GSYİH artışı (%)	7.9	6.3	7.3	-6.6	-1.1	2.2	0.7	3.5
Bütçe Dengesi (GSYİH %)	-2.2	-2.9	-5.7	-9.0	-6.8	-5.6	-3.0	-2.2
Cari işlemler Dengesi (GSYİH %)	-10.4	-13.5	-11.5	-4.2	-4.4	-4.5	-4.4	-1.1
Doğrudan Yabancı Sermaye (GSYİH %)	9.2	5.8	6.8	2.9	1.8	1.4	1.6	1.9
Kamu Borcu (GSYİH %)	12.4	12.8	13.4	23.6	30.5	34.7	37.9	37.9
Özel Sektör Borcu (GSYİH %)	44.8	58.1	66.8	73.3	75.3	74.0	72.9	-
Kamu Harcamaları (GSYİH%)	35.5	38.2	39.3	41.1	40.1	39.5	36.6	35.0
İşsizlik oranı (%)	7.3	6.4	5.8	6.9	7.3	7.4	7.0	7.1
Genç işsizlik oranı (%)	21.0	20.1	18.6	20.8	22.1	23.7	22.7	23.6

Kaynak: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>

Kriz öncesinde Romanya ekonomisine hâkim olan politika çevrim yönlü maliye politikasıdır. Romanya 2004-2008 arasında ihtiyatsız maliye politikasını tercih etmiş, otoriteler 'iyi zamanların' sonsuzuna kadar süreceğine ve aşırı hükümet harcamalarının sürdürülebilir olacağına inanmışlardır. Dahası, 2008'in bir seçim yılı olması ulusal bütçe üzerinde ilave bir yük oluşturmuştur. Romanya'nın kriz öncesi durumuna bakıldığında şu noktalar dikkat çekmektedir; cari işlemler açığı, bütçe açıklarının artışı, zayıf maliye politikası ve mali düzenlemelerin zayıf bir biçimde uygulanması, yüksek orandaki eşitsizliğin giderek artışı ve kısa vadeli özel kesim borcu ile düşük kamu borç düzeyi ve birim emek maliyetlerinin artışı.

Küresel kriz ve Euro Bölgesi krizinin Romanya ekonomisini etkilemesi açısından dikkat çeken nokta krizin yanlış yurtiçi politikalarla kaynaklandığı, küresel krizin bu süreci tetiklemiş olma-

sıdır (Voinea, 2013; Voinea ve Ion, 2013). Başka bir deyişle, Romanya'nın uyguladığı yanlış yurtiçi politikalar krizin reel üreticisidir, küresel krizin yayılması ise krizi tetikleyen dışsal mekanizmalardır.

Romanya hükümeti Şubat 2009'da krizin olumsuz etkilerine karşı koymak için 13 milyar euro canlandırma paketi açıklamıştır. Bunun önemli bir kısmı (10 milyar eurodan fazlası) altyapı yatırımları için ayrılmış ancak, çok az proje gerçekleştirilmiş, ekonomiye katkısı ise sınırlı düzeylerde kalmıştır. Romanya hükümeti canlandırma paketinden iki ay sonra Nisan 2009'da IMF ile standby anlaşması imzalamıştır. IMF ile yapılan anlaşma 20 milyon euroluk borcun AB, Dünya Bankası ve IMF tarafından karşılanmasını öngörmüştür. Stand-by anlaşmasını 2011'deki ihtiyati anlaşma izlemiştir. Romanya hükümetinin IMF'ye Niyet Mektubundan da anlaşılacağı üzere çıkış stra-

tejisi uzun vadede tasarrufların artırılması, kamu sektörü reformu ve kamu mali finansman kalitesinin geliştirilmesine dayandırılmaktadır (Voinea ve Ion, 2013:150). Bu çabalara karşın, 2008'de %7,3 gibi oldukça yüksek bir büyüme performansı sergileyen ülke 2009'da % 6.6 oranda küçülmüş, kriz öncesinde zaten artmakta olan bütçe açığının GSYİH'ya oranı %5.7'den % 9'a sıçramış ve kamu borcu/GSYİH oranı %13.4'ten %23.6'ya çıkmıştır.

Beklenen iyileşmenin sağlanamaması nedeniyle 2010 yılı ortasında Romanya hükümeti IMF gözetimi altında sert önlemleri uygulamaya karar vermiştir. Bu çerçevede Katma Değer Vergisi oranı %19'dan %24 çıkartılmış, tüm ücretler nominal olarak %25 ve bütün sosyal yardım ödemeleri %15 oranında azaltılmış ve kamu sektöründen kitlesel işten çıkarmalar başlamıştır. Kamu sektöründe maaşların %25 azalmasına ek olarak, sendikaların gücünün zayıflatıldığı ve işçilerin işten çıkarılma maliyetinin azaltıldığı, işgücü piyasalarının esnekliğini artıracak bir Emek Yasası çıkarılmıştır (Voinea ve Ion, 2013:153). Romanya hükümetinin hiçbir banka kurtarma operasyonu yapmaması ve ülkenin kamu borcunun oldukça düşük düzeylerde seyretmesine rağmen, kemer sıkma politikaları diğer Avrupa ülkelerinden daha sert bir biçimde uygulanmıştır. Romanya örneğindeki kemer sıkma politikası tipik ortodoks yaklaşımlara uygun bir biçimde, harcama kontrolüne, parasalcı bir yaklaşıma ve ihracat rekabetini artıracak düşülen düşük reel ücretlere dayanmıştır (Voinea, 2013:1000).

Romanya'nın kriz karşısında uyguladığı sert kemer sıkma politikaları sonucunda GSYİH 2011-2013 yılları arasında küçük bir düzelme göstermiştir. Buna karşın, kamu borcu/GSYİH oranı 2010'da % 30.5'ten 2013'de %37.9'a yükselmiştir. Kemer sıkma politikalarının belki de en açık başarısı kamu harcamalarının azaltılmasında görülmektedir. 2009'da kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı %41.1'de 2011'de %39.5'e ve 2013'de ise %35'e düşmüştür. Mali dengenin bir göstergesi olarak bütçe açıklarının GSYİH'ya oranı 2009'da %9'a kadar çıkmasına rağmen, bu oran 2011'de %5.6'ya 2013'de ise %2.2'ye kadar gerilemiştir. Sonuç olarak ülkenin kamu borcu iki kat artmış ve dış finansmana artan bağımlılığı devam etmiş; ekonomik sorumluluk ve riskler özel sektörden kamu sektörüne taşınmıştır.

Kriz karşısında gündeme gelen sert kemer sıkma önlemlerinin AB'nin en yoksul ülkesinde uygulandığı dikkate alındığında bu politikaların toplumsal etkilerinin çok derin olabileceği söylenebilir. Başka bir deyişle, kemer sıkma önlemleri ve hükümetin durgunluğa karşı genel tepkisi gelir eşitsizliği, yolsuzluk ve vergiden kaçınma gibi alanlarda varolan yapısal farklılıkları daha da derinleştirmiştir. Romanya ekonomisi açısından sıkı maliye politikaları ile bütçe açıklarının azaltılmasının ve böylece borç/GSYİH oranının düşürülmesinin ekonomiyi yeterince canlandırmadığı ve güçlü bir büyümeye yol açmadığı söylenebilir.

4.4. Yunanistan: Borç Krizi ve Derinleşen Durgunluk

1981'de AB'ye üye olan ve 2000'lerde parasal birliğe katılan Yunanistan, Balkan ülkeleri arasında bu açıdan en dikkat çeken ülkedir. 2000 yılıyla beraber Yunanistan, etkili bir uyum programıyla, bütçe açıklarını ve enflasyon oranlarını, 1980'lerin çift haneli rakamlarından Maastricht kurallarının katı sınırlarının içerisine çekmeyi başarmıştır. 2005 yılına gelindiğinde Yunanistan sosyal ve ekonomik anlamda tam bir başarı öyküsü olarak görülmektedir. Siyasal ve ekonomik zorluklara rağmen Yunanistan, siyasi ve yönetim açısından Avrupa gelişim seviyelerine uyum sağlayabilmiş ve çekirdek Avrupa'nın haritasına sıkıca eklenebilmiştir. Tablo 6 Yunanistan'ın makroekonomik verilerini göstermektedir. 2006-2007 yılları arasında Yunanistan yıllık ortalama %4.5 büyüme artışı yakalamıştır. Ancak, yüksek bütçe ve cari işlemler açığı, GSYİH'nin %100'üne ulaşan kamu borcu ve GSYİH'nin %45'lerine ulaşan kamu harcamaları seviyeleri dikkate alındığında ülkenin mali dengelerinin bozuk olduğu söylenebilir. Ülke 2008'de krizin etkilerini hissetmeye başlamış ve 2009'da %3.1 oranında küçülmüştür. Hırvatistan ile benzer biçimde, Yunanistan 2008 sonrasında beş yıl boyunca kümülatif olarak %25 oranında küçülmüştür. 2013 yılında da ekonominin %4 düzeyinde küçülmesi ülkenin derin bir bunalıma girdiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu dönemde kamu dengelerinin de hızla bozulması ve işsizlik oranlarındaki ciddi artışlar, Yunanistan'ın ekonomik ve toplumsal olarak krizden en fazla etkilenen ülke olduğunu göstermektedir.

Yunanistan'ın borç krizi, temelde ülkenin bütçe politikalarından ve mali disiplin konusunda ya-

şadığı sorunlardan ileri gelmektedir. Yunan hükümetleri uzun yıllardır devam eden kamu borç yükü sorununu mali disiplini sağlayarak hafifletmek yerine, Euro bölgesinin sağladığı düşük faize dayanan finansman ile borçları çevirmeye çalışmıştır. Kriz ortaya çıktığında krizin sorumlusu olarak kamu çalışanlarının maaşları ve sosyal harcamalar olarak gösterilmiştir. Buna karşılık, ülke ekonomisinin kayıt dışılık ve yolsuzluk açısından Avrupa ülkeleri arasında en önde olması; vergi gelirleri ve sosyal katkı Euro açısından AB üyelerinin (AB-16) ortalamasının çok altında yer alması, ülkenin GSYİH'ye oran olarak dünyada en faz-

la askeri harcama yapan ülkeler arasında yer alması gibi noktalar göz ardı edilmiştir. Bütçe açığı sorunu ile birlikte cari açık sorunu yaşayan ülkelerin öncelikle attığı adımlardan bir tanesi kur ayarlamasıdır. Ancak Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği üyeleri, birliğe üye olmaktan dolayı bağımsız bir para politikası uygulayamamaktadırlar. Bu nedenle ülke borç krizine karşı para politikası aracı ile çözüm şansını kaybetmiştir. Bu açıdan Yunanistan da ne kur ayarlamasına giderek rekabet gücünün artırmak, ne de para basma yoluyla borcunu finanse etmek gibi seçeneklere sahiptir (Dağdelen, 2011:7-11).

Tablo 6: Yunanistan'ın Makroekonomik Göstergeleri, 2006-2013

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
GSYİH artışı (%)	5.5	3.5	-0.2	-3.1	-4.9	-7.1	-6.4	-3.9
Bütçe Dengesi (GSYİH %)	-5.7	-6.5	-9.8	-15.7	-10.7	-9.5	-9.0	-12.2
Cari işlemler Dengesi (GSYİH %)	-11.4	-14.6	-14.9	-11.2	-10.1	-9.9	-2.4	0.7
Doğrudan Yabancı Sermaye (GSYİH %)	2.0	0.7	1.3	0.8	0.1	0.4	0.7	1.1
Kamu Borcu (GSYİH %)	106.1	107.4	112.9	129.7	148.3	170.3	156.9	174.9
Özel Kesim Borcu (GSYİH %)	97.1	106.3	118.1	122.2	127.6	129.2	129.1	129.3
Kamu Harcamaları (GSYİH %)	45.3	47.5	50.6	54.0	51.4	52.0	53.6	58.5
İşsizlik oranı (%)	8.9	8.3	7.7	9.5	12.6	17.7	24.3	27.5
Genç işsizlik oranı (%)	25.2	22.9	22.1	25.8	32.9	44.4	55.3	58.3

Kaynak: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>

Yunanistan'ın yaşadığı kriz doğrudan Avrupa Parasal Birliğini tehdit ettiği için AB ve uluslararası kurumların baskısıyla istikrar ve kemer sıkma politikalarına yönelmiştir. Nisan 2010'da Yunan hükümeti Euro alanında bulunan diğer ülkelerden ve IMF'den finansal destek talebinde bulunmuş, Avrupa ülkeleri ise IMF'nin de destek vermesi koşulu ile Yunanistan'a finansal destek vermeyi kabul etmiştir. 2 Mayıs 2010 tarihinde ise Yunanistan'ın Avrupa Komisyonu, IMF ve Avrupa Merkez Bankası ile toplam 110 milyon Euro'luk finansal destek paketi üzerinde uzlaştıkları ve bu kapsamda IMF ve Yunanistan'ın 30 milyon Euro'luk stand-by anlaşması yaptıkları kamuoyuna duyurulmuştur. Yunanistan Avrupa Komisyonu, IMF ve Avrupa Merkez Bankası ile yaptığı üç yıllık stand-by anlaşmasının koşullarına bakıldığında, AB'nin mali disiplin sorununu işgücü verimsizliği, sosyal harcamaların ve kamu personel ücretlerinin yüksekliliği ile ilişkilendirdiği ve sözkonusu krizin fatu-

rasının doğrudan doğruya emek kesimine çıkarıldığı açık biçimde anlaşılmaktadır. Bu anlaşmaya göre öncelikle kamu kesimi ücretlerinin düşürülmesi, sosyal harcamaların azaltılması ve kalıcı bir sosyal güvenlik reformunun gerçekleştirilmesi şart koşulmuştur. Aynı anlaşmanın bir diğer önemli koşulu, Yunanistan ekonomisinin daha rekabetçi bir yapıya kavuşturulmasıdır. Üretim maliyetlerinin azaltılması ve enflasyonun düşürülmesi, bu sayede genel fiyatlar açısından rekabetçi konuma yükseltmesi koşut olarak öne sürülmüştür. Bu uzlaşma ile Yunanistan ekonomisinin istikrara kavuşturulması, rekabet gücünün artırılması ve piyasaya olan güvenin yeniden tesis edilerek 2014 yılında kamu bütçe açığının GSYİH'ye oranının %3 düzeyine düşürülmesi hedeflenmiştir.

Kemer sıkma önlemleri kapsamında vergi artışları getirilmekte (alkol sigara ve petrol vb.), ücretler acilen %7 oranında azaltılmakta ve beş yıllık

bir süre için dondurulmakta, kamu işçilerinin 2 aylık ikramiyelerinin %30 azaltılmakta, ücretli izin ödemeleri ve diğer ikramiyelerde kesintiye gidilmekte; kamu sektöründeki sözleşmeli ve geçici işçiler işten çıkarılmakta (150.000 kişi); kamudan emekli olan her beş kişinin yerine sadece bir kişinin işe alınması ve emeklilik yaşının artırılması öngörülmekte; aralarında Olympia Havayolları, su hizmetleri, elektrik üreticileri, toplu taşıma, posta idaresi ve limanlarında bulunduğu çok sayıda devlet kuruluşu kısmen ya da tamamen özelleştirilmesi benimsenmektedir. Ayrıca, rüşvet ve vergi kaçakçılığı ile mücadele önlemleri alınmıştır (Albo ve Evans, 2012:331; Sadiku vd., 2014:33; Monastiriotis, 2013:5).

Mali dengeyi sağlamaya yönelik sert kemer sıkma politikası bütçe açığının 2009'da %15.7'den 2010'da %10,7'ye düşürülmesini sağlamış, ancak ekonomideki küçülme derinleşerek %3.1'den %4.9'a çıkmıştır. Kamu harcamalarındaki artış eğilimi bir ölçüde azaltılabılmıştır. 2009'da GSYİH'nin %54'e çıkan kamu harcamaları 2011'de %52'ye gerilemiştir. Ancak, kamu borçlarındaki artış eğilimi hızlanarak devam etmiştir. 2009'da GSYİH'nin % 129.7'si olan kamu borcu, 2011 yılında %30 artarak %170,3'e çıkmış 2012 yılında ise %156.9'a gerilemiştir.

Yunanistan hükümeti ile Şubat 2012'de yapılan anlaşmaya ek olarak, Ekim 2012'de ikinci kurtarma paketi altında yeni bir anlaşmaya varılmıştır. Bu önlemler daha önce yasalaşan ya da üzerinde anlaşılan önlemlerin de sert bir biçimde korunmasını amaçlamıştır. Paketin sosyal harcamalarda daha fazla kesinti, akaryakıt vergilerinde artış, maaşların kısmen ödenmesi, emekli maaşlarından daha fazla kesinti ve 2012 yılında 15,000 kamu çalışanın işten çıkarılmasını içermektedir. Bir bütün olarak ele alındığında Ocak 2010-Ocak 2013 arasında emeklilik ve kamu sektörü maaş ve ikramiye ödemeleri ortalama %25 düşerken, etkin vergi oranları %20'den fazla bir artış göstermiştir. Kamu sektörü istihdamı dondurulmuş ve iş hukuku yasalarındaki kısıtlamalar kapsamlı bir şekilde kaldırılmıştır. Aynı zamanda özel sektördeki ücretler %15 azaltılmıştır (Monastiriotis, 2013:6-7)

Yunanistan broç krizinin bir önemli özelliği ise genel olarak Balkan ülkelerine özel olarak da Bulgaristan ve Romanya'ya olan etkisidir. Bir bütün olarak Euro bölgesi ve Yunanistan borç krizinin etki-

si, ulusal ekonomilerin durumu ve sektörlerin yapısına bağlı olarak Batı Balkan ülkelerine etkileri farklı olmuştur. 2010 yılında Yunanistan'da başlayan borç krizi, Batı Balkan ülkelerine küçük bir zaman farklı ile ulaşmış, böylece bu ülkeler Yunanistan ve Euro bölgesindeki finansal türbülansın etkilerine duyarlı hale gelmiştir. Bu durum temelde, bölgenin bankacılık sisteminin toplam varlıklar içinde Yunanistan kökenli bankaların payı ve ülkeler arasında finansal bütünleşme ve yüksek miktardaki ticarettten kaynaklanmaktadır (Sadiku vd., 2014:28). Kriz nedeniyle Yunan bankaları Balkanlardaki işlemlerinden fonlarını geri çekmeye başlamış, bu ise ülkelerin kredi daralması ile karşı karşıya gelmesine yol açmıştır. Yunanistan ekonomisinin 2013 yılında küçülmeye devam etmesi Balkan ülkelerinin de büyüme performansını olumsuz yönde etkilemektedir (Panagiotou, 2013:94)

Kuşkusuz, kriz sürecini ve kemer sıkma politikalarını en derinden yaşayan ülke Yunanistan'dır. 2008-2013 döneminde ekonomi kümülatif olarak % 25 oranında küçülmüştür. Krizin başlangıcından sonraki üç yılda, GSYİH'nin %20'si kadar bir mali kemer sıkma programı uygulanmıştır. Bu derece büyük ve yoğun önlemlere rağmen kemer sıkma önlemleri çok küçük ve sınırlı zaman diliminde etkili olabilmıştır. Buna karşın, ülkenin siyasal ve toplumsal yapısına önemli maliyetler yüklemiştir. 2013 yılında bütçe açığının GSYİH'ya oranı %12.2'ye, kamu borçları ise %174.9'a sıçramıştır. Emek piyasası krizin ve kemer sıkma politikalarının etkilerinin en sert hissediliği alandır. 2008 yılında %7.7 olan işsizlik oranı üç kattan fazla artarak 2013'de %27.5'e; genç işsizlik oranı ise 2008'te %22.1'den 2013'de %58.3'e çıkmıştır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Küresel finansal kriz, ABD finansal sisteminde ortaya çıkmış, etkileri kısa sürede başta AB ülkeleri olmak üzere dünyanın geri kalanına hızla yayılmıştır. Finansal sistemlerde yaşanan panik karşısında hükümetler ve merkez bankaları, finansal sektöre büyük miktarlarda likidite transfer etme yolunu tercih etmiştir. Bu durum ülkelerin kamu açıklarının ve borçlarının genel olarak artmasına yol açmıştır. Kurtarma stratejilerinin uygulanmasıyla ekonomilerde gözlenen görece canlanmalar krizin neden ortaya çıktığı sorusunu arka plana itmiş, yüksek kamu borç ve kamu açıkları bir sorun

olarak gündeme gelmiştir. Bu durum kamu borçları ve açıkları karşısında hükümetleri finansal kaynak bulma konusunda krizi yaratan finansal sektörle/finansal sektörün eksiklikleri ile karşı karşıya bırakmıştır.

Kriz tüm AB ülkelerinde, özellikle 2009 yılında, büyüme oranlarında ciddi bir azalma, işsizlik oranlarında hızlı bir artış olarak etkisini göstermiştir. Ancak krizden çıkış sürecinde çevre ülkelerin artan borç stokları ve kamu açıkları, ABD krizinin çevre ülkeler merkezli AB krizine dönüşmesine neden olmuştur. Bu gelişme AB'nin süper çevresi olarak adlandırılan Balkan ülkelerinde de devam etmektedir.

AB'ye üye Balkan ülkeleri açısından vurgulanması gereken ilk nokta bu ülkelerin 2000'lerde yüksek büyüme performansı sergilemiş olmalarıdır. Ancak 2009 yılından itibaren kriz etkileri hissedilmeye başlanmıştır. Bulgaristan hariç, Yunanistan, Romanya ve Hırvatistan krizden en fazla etkilenen ülkeler olmuştur. Özellikle Yunanistan ve Hırvatistan'da sırasıyla 2008-2013 ve 2009-2013 yıllarının tamamında ekonomiler küçülerek uzun bir durgunluk evresine girmiştir. Romanya ve Bulgaristan'da ise sırasıyla 2009-2010 yıllarında ve 2009 yılında daralma yaşanmış ancak 2010 sonrasında güçlü bir toparlanma gözlenmemiştir.

Ülkelerin kriz karşısındaki politikalarının çevrim yönlü olduğu ve bunların içinde Bulgaristan'ın daha ılımlı bir politika izlediği gözlenmektedir. Buna karşın, Romanya ve Yunanistan'ın çok daha sert kemer sıkma politikası uyguladığı, bu politikaların kısa süreli mali dengelerde bir iyileşme sağladığı ancak bunun geçici olduğu söylenebilir. Kemer sıkma politikaları hakkında vurgulanması gereken en önemli nokta krizin ekonomik ve toplumsal yükünün kamu kesimi aracılığıyla başta kamu çalışanları olmak üzere toplumun büyük bir bölümüne aktarılmış olmasıdır. Benzer şekilde, devlet kriz karşısında bankacılık ve finansal sektör için son borç başvuru merci görevini yerine getirirken, emek açısından böyle bir politika gündeme gelmemiştir.

AB'ye üye Balkan ülkelerinde uygulanan kemer sıkma politikalarının amacı kriz sonucunda artan bütçe açıkları ve kamu borç oranının düşürülmesidir. Ancak ekonomilerin durgunluk döneminde yüksek işsizlik oranlarına rağmen uygulanan bu

politikalar başarısız olmuş, büyüme oranlarının düşmesine, işsizlik oranlarının artmasına, kamu borç oranının daha da yükselmesine yol açmıştır. Bilindiği gibi, hükümetler kemer sıkma politikası nedeniyle daha az harcama yaptığında, hane halkı harcamaları ve gelir azalmakta bu ise vergi gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır. Ekonominin durgunluk içinde olduğu dönemlerde maliye politikasının kemer sıkma ve mali konsolidasyonu hedeflemesi ekonominin daralma sarmalına girmesine yol açabilmektedir. Bu açıdan özellikle Yunanistan ve Hırvatistan'da mali tuzak riskinin gündeme geldiği söylenebilir. Bu nedenle, makro politikaların hedefi borç oranını düşürmek yerine istihdam kayıplarını telafi etmek, işsizlik oranlarını düşürmek, yeni iş alanları yaratmak olmalıdır. Küresel düzeyde ise finansal sektöre yönelik düzenleme ve denetlemelerin artırılması talep edilebilir.

Kaynakça

- ALBO, Greg. ve Bryan EVANS; (2012), "Kurtarma Stratejilerinden Çıkış Stratejilerine Geçiş: Kamuda Kemer Sıkma Kavgası", Leo PANICTH, Greg ALBO, ve Vivek CHIBBER (Ed.), *Sosyalist Register 2011 Bu Defaki Kriz, Yordam Kitap, İstanbul*, ss.310-335.
- ALESINA, F. Alberto and Silvia ARDAGNA; (2010), *Large Changes in Fiscal Policy: Taxes Versus Spending*, NBER Working Paper, No.15438, <http://www.nber.org/papers/w15438> 05.10.2013.
- BAKER, Dean; (2010), "The Myth of Expansionary Fiscal Austerity" Center for Economic and Policy Research. www.cepr.net 10.8.2013.
- BARTLETT, Will and IVANA Prica, (2013), "The Deepening Crisis in the European Super-periphery", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 15(4), pp.367-382.
- BARTLETT, Will and Milica UVALIC; (2013), "Introduction" Will Bartlett and Milica UVALIC (Ed.), *The Social Consequences of the Global Economic Crisis in South East Europe*, LSE Reprgraphics Department, London, pp.1-12.
- CALCAGNO, Alfredo; (2012), "Can Austerity work?" *Review of Keynesian Economics*, 1, pp.24-36.
- DAĞDELEN, İlhan; (2011), "Avrupa Bütünleşme Sürecinde Yunanistan'ın Borç Krizi" *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 10(2), ss.1-26.
- Europaen Commission (2014), *Statistical Annex of Alert Mechanism Report* http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/documents/alert_mechanism_report_2014statistical_annex_en.pdf 25.03.2014
- FRANIČEVIĆ, Vojmir; (2013), "Croatia's Troubled Economy and Society", Will BARTLETT and Milica UVALIC, (Ed.), *The Social Consequences of the Global Economic Crisis in South East Europe*, LSE Reprgraphics Department, London, pp.75-91.

- GÖKER, Zeliha; (2014), "Küresel Kriz Sonrası Maliye Politikalarında Değişim Ve Mali Tuzak Riski", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1(40), ss.103-116.
- HANNSGEN, Greg. and Dimitri B. PAPANITRIOU; (2012), *Fiscal Traps and Macro Policy After The Eurozone Crisis*, Levy Economics Institute, Public Policy Brief, No.127. http://www.levyinstitute.org/pubs/ppb_127.pdf 02.09.2013.
- IMF (2010), *Will It Hurt? Macroeconomic Effects of Fiscal Consolidation*, Economic Outlook, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/pdf/c3.pdf>, 11.8.2013.
- JAYADEV, Arjun and Mike KONCZAL; (2010), *The Boom Not The Slump: The Right Time For Austerity*, Roosevelt Institute, www.rooseveltinstitute.org 14.09.2013.
- LESSENSKI, Marin; (2010), "How Are The Balkans Weathering The Storm Of The Economic Crisis: Comparing The Implications Across Countries In The Regional And European Context" *The Western Balkans: Between The Economic Crisis And The European Perspective*, Sofia, pp. 6-29. <http://www.iris-bg.org/files/The%20Western%20Balkans.pdf> 14.03.2014.
- MCNALLY, David; (2013), "Çöküş, Kemer Sıkma ve Direniş", Leo PANICTH, Greg ALBO, ve Vivek CHIBBER (Ed.), *Ekonomik Kriz ve Sol, Çev. Umut Haskan, Yordam Kitap, İstanbul*, ss.52-79.
- MONASTIRIOTIS, Vassilis; (2013), "A Very Greek Crisis", *Intereconomics*,. 48(1), pp.4-9.
- ONARAN, Özlem; (2011), "From transition crisis to the global crisis: Twenty years of capitalism and labour in the Central and Eastern EU new member states" *Capital & Class*, 35(2), pp.213-231.
- OTT, Katarina; (2010), "The Crisis in South East Europe-the case of Croatia" Will BARTLETT, and Vassilis MANASTIRIOTIS, (Ed.), *South Eastern Europe After the Crisis*, LSE Reprographics Department, London, pp.71-79.
- PALLEY, Thomas; (2009), *The Fiscal Austerity Trap*, New American Contract Policy Paper, http://www.insightweb.it/web/files/Thomas_Palley-The_Fiscal_Austerity_Trap_0.pdf (01.10.2013)
- PANAGIOTOU, Ritsa; (2013), "The Greek crisis as a of EU enlargement: how will the Western Balkans be affected?" *South-east European and Black Sea Studies*, 13(1), pp. 89-104.
- PEROTTI, Roberto; (2011), *The "Austerity Myth": Gain without Pain?* NBER Working Paper, No.17571. <http://www.nber.org/papers/w17571> 14.02.2013.
- RALCHEV, Stefan; (2010), "Croatia", *The Western Balkans: Between The Economic Crisis And The European Perspective*, Sofia, pp.58-71
- <http://www.iris-bg.org/files/The%20Western%20Balkans.pdf> (14 03. 2014)
- SADIKU, Murat, Luljeta SADIKU and Nimete BERISHA; (2014), "The Financial Crisis in Greece and Its Impact on Western Balkan Countries" Anastasios KARASAVVOGLOU and Persefoni POLYCHRONIDOU (Ed.), *Economic Crisis in Europe and the Balkan*, Springer International Publishing, Switzerland, pp.27-38.
- SANFEY, Peter; (2011), "South-eastern Europe: lessons learned from the global economic crisis in 2008-10", *Southeast European and Black Sea Studies*, 11(2), pp.97-115.
- STAEHR, Karsten; (2010), "The Global Financial Crisis And Public Finances in the New EU Countries And Eastern Europe: Developments And Challenges", *Public Finance and Management*, 10(4), pp.671-712.
- TODOROV, Todor; (2013), "The Social Impact of the Global Crisis in Bulgaria" Will BARTLETT and Milica UVALIC, (Ed.), *The Social Consequences of the Global Economic Crisis in South East Europe*, LSEE, LSE Reprographics Department, London, pp.63-73.
- TOTEV, Stoyan and Grigor SARIISKI; (2010), "Facing the crisis-bitter pills for the transforming bulgarian economy" Will BARTLETT and Vassilis MANASTIRIOTIS, (Ed.), *South Eastern Europe After the Crisis*, LSE Reprographics Department, London, pp.65-70
- VOINEA, Liviu; (2013), "Revisiting crisis generators in Romania and other new EU member states" *Review of International Political Economy*, 20(4), pp. 979-1008.
- VOINEA, Liviu and Irina ION; (2013), "Romania: The Need for a New Development Model" Will BARTLETT and Milica UVALIC, (Ed.), *The Social Consequences of the Global Economic Crisis in South East Europe*, LSEE, LSE Reprographics Department, London, pp.143-156.
- ZEZZA, Gennaro; (2012), "The Impact of Fiscal Austerity in the Eurozone" *Review of Keynesian Economics*, 1, pp.37-54.